

Hakkı KARAŞAHİN

Bir Batı Anadolu Kasabasında Dini Hayat -Gördes Örneği-

Ankara: Birleşik Yayınevi, 2007; 341 s.

- Emine Hilal PALTA *

Kitap, Hakkı Kardeşahin'in Doç. Dr. Niyazi Akyüz danışmanlığında yazdığı doktora tezinin basılmış halidir. Giriş kısmından başlayarak sonda verilen ekler de dahil edildiğinde kitap toplam 341 sayfadan oluşmaktadır. Eser, giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından meydana gelmektedir. Giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı, önemi, metot ve teknikleri, modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçlarının faktör ve güvenilirlikleri ele alınmaktadır. Birinci bölümde araştırmada kullanılan temel kavramlar açıklanmış, dini tecrübenin ifade şekilleri anlatılmış ve Türkiye köy ve kasabalarında dini tecrübenin ifade şekilleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Gördes'in tarihi, coğrafi, toplumsal ve dinî yapısı anlatılırken üçüncü bölümde Gördes, kasaba ve köylerinde sosyal yapı ve din ilişkisi incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise yapılan araştırmaların sonuçları toplu halde verilmiş ve başta verilen hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadığı açıklanmıştır.

Kardeşahin, kitapta kuramsal olarak Max Weber ve Joachim Wach'ı takip etmektedir. Bu iki sosyoloğun çalışmalarına paralel olarak, Türkiye'de din ve toplum ilişkileri sorununu, Gördes ve çevresinde demografik ve sosyo-kültürel değişkenlerle dini tecrübenin ifade şekilleri arasındaki ilişkiyi ele almak; dini inançlar, tutumlar ve davranışları, betimsel olarak incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada nicel ve nitel veriler toplanırken, tarama modeli kullanılmış; uygulamalı kısımda ise karşılaştırmalı türden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma konusu olarak Gördes'in seçilme nedeni ise kırsal toplulukların, sosyolojinin sürekli bir ilgi alanı olması ama bu alanda toplum-din ilişkisini çok boyutlu ele alan araştırmaların olmamasıdır. Bu nedenle Gördes üzerine yapılan bu çalışma ile bu alandaki eksikliğin bir nebze de olsa giderilmesi amaçlanmaktadır.

Diğer taraftan da mikro düzeyde Gördes, kasaba ve köyleri incelenerek makro düzeyde Türkiye'deki toplumsal yapı tipleriyle din arasındaki bağların

* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi. emeha.93@gmail.com

nasıl bütünleştiği veya farklılaştığı konusunda genellemelere gitmek ve bu şekilde kuramsal ve uygulamalı çalışmalara katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Evren olarak Gördes, kasaba ve köylerini seçen Kardeşahin, araştırmasını 600 kişiden oluşan örneklem üzerinden yapmaktadır. Bu amaçla yazar, mikro düzeyde ulaştığı sonuçları, başka çalışmaların bulgularıyla karşılaştırarak Türkiye'yi kapsayan genellemelere gitmeye çalışmaktadır. Hatta çoğu incelemesinde Batı'daki araştırma sonuçlarına da değinmekte ve bu şekilde araştırmasına destek sağlamaktadır.

Kitapta ilk olarak kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda İslam'ı da kuşattığı düşünülerek Wach'in kuramı tercih edilmiş ve dini tecrübenin teorik, ahlaki, pratik ve toplumsal anlatımlarının ne oldukları açıklanmış, sonraki bölümde ise Gördes, kasaba ve köylerinde yapılan anket ve mülakat sonuçlarına yer verilerek bu ifade şekillerinin ne yönde olduğu ortaya konmuştur.

Kitapta ele alınan her konu derinlemesine incelenmiş ve mümkün olduğunca güvenilir-geçerli sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle Gördes'in tarihi, coğrafi yapısı, ekonomik ve demografik yapısı gereksiz ayrıntılara dalmadan detaylandırılarak verilmiş, örneklem grubu ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

Araştırmada ilk göze çarpan nokta, araştırmacının yeni bir dindarlık ölçeği geliştirmiş olmasıdır. Başkaları tarafından pek çok ölçek geliştirilmiş olsa da kitapta oluşturulan ölçek, kırsal alan dindarlığını ölçmede yenilik ve farklılık arz etmektedir. Ayrıca yazar kitapta kuram ve uygulama bütünlüğünü de sağlamaya çalışmıştır. Bu anlamda da Weberian kuram ile uygulama çalışmasını birleştirmede oldukça başarılı olmuştur.

Bunların yanı sıra dikkati çeken bir diğer husus da kitapta yapılan açıklamaların sıklıkla tablolar eşliğinde yapılmasıdır. Kitapta inceleme konusu yapılan husus, ampirik olduğu için açıklamalar da buna uygun yapılmıştır. Bu nedenle de önce örneklem grubunu tanıtan tablolara yer verilirken daha sonra her hipotez tek tek ele alınmış ve tablolardan yola çıkılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada test edilen genel hipotez, "cinsiyet, yaş, medeni durum, sosyal çevre, sosyo-ekonomik ve mesleki tabakalaşma, eğitim, din eğitimi ve dindarlık gibi değişkenlere göre dinin teorik, ahlaki, pratik ve toplumsal anlatımı yönelimli dindarlık düzeyleri farklılaşmaktadır." şeklinde ortaya konmaktadır. Buna bağlı alt hipotezler ise, "erkeklerle göre kadınların, yaşlılara göre gençlerin, kasabalılar bakımından köylülerin, diğer mesleklere göre çiftçilerin, eğitim seviyesi yüksek

olanlara göre eğitim seviyesi düşük olanların, evli ve dul olanlara göre bekârların, kendilerini dindar, dinle az ilgili ve dinle hiç ilgisi olmayan olarak niteleyenlere göre çok dindar olarak niteleyenlerin dini tecrübenin ifade şekilleri yönelimli dindarlık düzeyleri daha yüksektir” olarak ifade edilmektedir.

Bütün veriler incelendikten sonra Gördes ve çevre köylerinde din ile toplum ilişkilerinin, çok boyutlu, farklı ve karmaşık bir karakter taşıdığı sonucuna varılmıştır. Tek bir din anlayışı değil, bireylerin sosyo-kültürel özelliklerine ve toplumlara göre farklı farklı dini inanış ve dindarlık tipleri söz konusudur. Çünkü dini tecrübenin bir anlatım şeklinde yüksek yönelim gösterenler, bir başka anlatım şeklinde düşük bir dindarlık eğilimine sahip olabilmektedir. Bu yüzden de dindarlık çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. İlaveten bu sonuçlara göre genel araştırma hipotezi, doğum yeri ile dini tecrübenin, teorik anlatımı; cinsiyet, sosyo-ekonomik ve mesleki tabakalaşma ile ahlaki anlatım ve sosyo-ekonomik tabakalaşma ile pratik anlatım şekilleri dışında doğrulanmıştır.

Bu çalışma, din sosyolojisi alanındaki özel kavram, kuram, yöntem ve teknikleri başarılı bir şekilde kullandığı için oldukça akademik ve bilimsel bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı araştırma, din sosyolojisi başta olmak üzere sosyal bilimler için önemli bir konumdadır. Özellikle bu kitap, din sosyolojisi öğrencilerine ve işçilerine yol gösterebilecek ve rehberlik edebilecek örnek kitaplardan biridir.

Kitabı daha da önemli hale getiren bir diğer husus da yazarın üç yüz elliden fazla yerli ve yabancı kaynaktan, istatistiklerden ve resmi kayıtlardan yararlanmış olmasıdır. Ancak akademik alanın dışına çıkıldığında, kitapta terimlere ve tablolara, çok fazla istatistik sonuçlara yer verilmesi bazı okuyucu için kitabın anlaşılmasını güçleştirebilir. Ayrıca kitabın sonunda örneklemdaki kişilere sorulan mülakat sorularının ek olarak verilmesi de araştırmanın daha da anlaşılır hale gelmesini sağlamakta ve benzeri bir araştırma yapacaklara yol göstermektedir. Bunların yanı sıra mikrodan makroya geçişin nasıl yapılacağı konusunda da kitap ilgililere rehberlik yapmaktadır.